

Ewa Nowak-Koprowicz

I, Culture Orchestra – pierwsza „instytucja” Partnerstwa Wschodniego

Przygotowaniom do pierwszej polskiej prezydencji, a następnie realizacji przewodnictwa w Radzie Unii Europejskiej przez Polskę towarzyszyły ogromne nadzieje dotyczące podniesienia rangi wschodniej polityki Unii Europejskiej, zainteresowania politycznym wymiarem problematyki Partnerstwa Wschodniego. Wzbudzonym wielkim nadziejom post factum zawsze towarzyszy szeroki wachlarz niejednoznacznych ocen i tak jest tym razem w obliczu kończącej się prezydencji. Ocenę wspomnianych sporów w niniejszym opracowaniu pozostawiono bez komentarza. Przeważała chęć skierowania uwagi czytelnika na sferę uznaną za sukces polskiej prezydencji, czyli program kulturalny i skonfrontowania działalności kulturalnej z realizacją idei Partnerstwa Wschodniego.

1. Idea Partnerstwa Wschodniego

Dążenie do pogłębiania związków i integracji z Unią Europejską takich państw jak Armenia, Azerbejdżan, Białoruś, Gruzja, Mołdawia oraz Ukraina legło u podstaw autorskiej inicjatywy Polski i Szwecji. Zatwierdzone przez Radę Europejską w dniach 19-20 marca 2009 r. Partnerstwo Wschodnie wprowadzono do systemu stosunków zewnętrznych Unii Europejskiej. Inicjatywa Partnerstwa Wschodniego zobowiązuje państwa Unii Europejskiej m.in. do wsparcia reform w zakresie: praw człowieka, gospodarki, zrównoważonego rozwoju a

także rozwoju kontaktów międzyludzkich. Oczekiwany efekt to stopniowa harmonizacja polityki prowadzonej przez kraje partnerskie ze standardami unijnymi. Elementem wspierającym realizację inicjatywy mają być, w swym założeniu, spotkania polityków państw Unii Europejskiej i Partnerstwa Wschodniego, coroczne – ministrów spraw zagranicznych oraz raz na dwa lata – w ramach tzw. szczytu, na szczelbu szefów państw i rządów. Dotychczas miały miejsce dwa szczyty, w Pradze oraz w Warszawie. Zadania postawione przed szczytem to kontrola oraz wyznaczenie głównych kierunków rozwoju przedsięwzięcia. Ponadto w ramach następujących platform tematycznych:

- 1) ds. demokracji, dobrego zarządzania i stabilności,
- 2) ds. integracji gospodarczej i konwergencji z politykami UE,
- 3) ds. bezpieczeństwa energetycznego,
- 4) ds. kontaktów międzyludzkich, co najmniej dwa razy do roku organizowane są spotkania eksperckie na szczelbu urzędniczym.

Z kolei, mające pierwszoplanowe znaczenie w rozwoju społeczeństwa obywatelskiego, organizacje pozarządowe, które są zainteresowane wdrażaniem idei Partnerstwa – ponad 220¹ – skupia Forum Społeczeństwa Obywatelskiego. Dotychczas spotkania Forum organizowano corocznie od 2009 r. w następujących miastach: Bruksela, Berlin oraz Poznań.

Rozwój Partnerstwa Wschodniego, jako element rozwoju stosunków z państwami Europy Wschodniej to jeden z celów polskiej polityki zagranicznej, a w okresie od 1 lipca do 31 grudnia 2011 r.

także polskiej prezydencji w Radzie Unii Europejskiej. W ramach priorytetu Europa korzystająca na otwartości założono intensyfikację działań na rzecz postępu w zawieraniu umów stowarzyszeniowych, tworzenia stref wolnego handlu, liberalizacji polityki wizowej i promocji mobilności młodzieży². Polskie przewodnictwo w Radzie Unii Europejskiej stanowiło również szansę pokazania i urzeczywistnienia Partnerstwa Wschodniego nie tylko jako projektu politycznego, ale i kulturalnego. Faktycznie podczas prezydencji zrealizowano tak wiele projektów kulturalnych, że Polska zyskała miano „mekki artystów ze Wschodu”³. W odpowiedzi na wzrastające niezadowolenie z rozwoju Partnerstwa Wschodniego, porównania inicjatywy do „szminkowania trupa”⁴ pojawiają się opinie, m.in. Krzysztofa Czyżewskiego – przewodniczącego Rady Programowej Kongresu Kultury Partnerstwa Wschodniego, który został zwołany w październiku 2011 r. w Lublinie⁵ – upatrujące w kulturze szansę na przywrócenie projektu Partnerstwa do życia. Zdaniem autorki niniejszego opracowania jednym z przysłowiowych światełek w tunelu w kwestii realizacji idei Partnerstwa Wschodniego jest chętnie określana mianem nowatorskiej, jedna

¹ Dane przytoczone za Centrum Stosunków Międzynarodowych, <http://csm.org.pl/pl/projekty/projekty-biezace/forum-spolnoczenia-obywatelskiego.html>, 20.12.11.

² *Program polskiej prezydencji w Radzie Unii Europejskiej, 1 lipca 2011 r. – 31 grudnia 2011 r.*, Ministerstwo Spraw Zagranicznych, 2011, s. 10, portal prezydencja 2011, http://pl2011.eu/sites/default/files/users/shared/o_prezydencja/program_polskiej_prezydencji_w_radzie_ue.pdf, 20.12.11.

³ Pawłowski R., *Kultura przekracza Schengen*, „Gazeta Wyborcza”, 21.10.11, wydanie internetowe.

⁴ Autorką określenia jest Iryna Magdysz, kulturolożka.

⁵ Krzysztof Czyżewski jest także szefem Ośrodka Pogranicze w Sejnach. O postrzeganiu Partnerstwa Wschodniego jako projektu kulturalnego na łamach Gazety Wyborczej z Czyżewskim rozmawiał Roman Pawłowski. Szerzej: Pawłowski R., *Kulturalna czarujka*, „Gazeta Wyborcza”, 24.10.11, wydanie internetowe.

z najważniejszych inicjatyw Zagranicznego Programu Kulturalnego Polskiej Prezydencji 2011 – projekt I, Culture Orchestra.

2. Narodziny I, Culture Orchestra – o tym, dlaczego uznano, że warto zainwestować ponad 5 milionów złotych w orkiestrę

Lata 70. XX w. przyniosły narodziny jednego z symboli europejskiej współpracy – Młodzieżowej Orkiestry Unii Europejskiej (*European Union Youth Orchestra – EUYO*). Członkami EUYO są muzycy ze wszystkich krajów Unii Europejskiej. Kolejna dekada to początek obecności w przestrzeni kulturalnej i politycznej wiedeńskiego projektu orkiestrowego, Gustav Mahler Jugendorchester. Orkiestra Gustava Mahlera jako pierwszy zespół orkiestrowy, na początku lat 90. XX w., otworzyła się na muzyków z krajów postkomunistycznych, m.in. Węgier czy dawnej Czechosłowacji. Z kolei schyłek lat 90. XX w. pozwolił zaistnieć projektowi izraelskiego dyrygenta Daniela Barenboima i palestyńskiego intelektualisty Edwarda Saída. W powstałym wówczas zespole West-Eastern Divan Orchestra⁶ grają muzycy z Izraela, Palestyny i krajów Bliskiego Wschodu. Barenboim i Saíd nie pokładając nadziei w rozwiązaniu konfliktów w regionie w sposób militarny za cel przyjęli promowanie dialogu międzykulturowego. Podobna idea towarzyszy Charlesowi Dutoit, szwajcarskiemu dyrygentowi. Dutoit, kierujący Philadelphia Orchestra tworzy zespół orkiestrowy w którym mają zagrać muzycy z Korei Północnej i Południowej.

Muzyka traktowana jest także instrumentalnie, również jako narzędzie w kreowaniu polityki międzynarodowej. Z inicjatywy Rosji

powstała Młodzieżowa Orkiestra Wspólnoty Niepodległych Państw. Zespół hojnie wspierany przez administrację kremlowską, ze światowej sławy dyrygentem Władymirem Spiwakowem oraz profesjonalnymi muzykami odpowiadającymi za poszczególne sekcje ma przede wszystkim symbolizować niesłabnące wpływy Rosji. Wskazywany przez inicjatorów przedsięwzięcia cel powołania orkiestry, czyli działalność na rzecz jednoczenia muzyków z dawnych krajów Związku Radzieckiego w obliczu gry młodych artystów w drugim szeregu traktowany jest przez opinię publiczną jako trzeciorzędny. Za przejaw politycznej dominacji w regionie i chęć pokazania Rosji w roli stabilizatora sytuacji na Zakaukaziu uznano dwa lata temu organizację koncertów Młodzieżowej Orkiestry Wspólnoty Niepodległych Państw w Baku i Erywaniu. Azerbejdżan i Armenia nie utrzymują stosunków dyplomatycznych. W celu przewiezienia muzyków z jednego państwa do drugiego ponad zamkniętą granicą Rosjanie zorganizowali lot czarterowy.

Muzyczny projekt zainicjowany podczas polskiej prezydencji ma jak deklarują jego autorzy odmienną od rosyjskiej filozofię. Nawiązując do doświadczeń Młodzieżowej Orkiestry Unii Europejskiej czy West-Eastern Divan Orchestra zaproszenie do wspólnego muzykowania skierowano do przedstawicieli Armenii, Azerbejdżanu, Białorusi, Gruzji, Mołdawii, Ukrainy i Polski. Paweł Potoroczyn, dyrektor Instytutu im. Adama Mickiewicza, instytucji odpowiedzialnej za Zagraniczny Program Kulturalny Polskiej Prezydencji, przedsięwzięcie postrzega jako projekt aksjologiczny. Powołanie I, CULTURE Orchestra to według Potoroczyna urzeczywistnianie idei euro-

⁶ Nazwę zespołu zaczerpnięto z tomu wierszy Goethego.

pejskiej wspólnoty. Doniosłość wspólnego tworzenia kultury podkreśla w jego opinii fakt, że dziś Polska, która jeszcze do niedawna była poza Unią Europejską otwiera się na kraje spoza Unii. Pomysłodawcą i koordynatorem projektu I, Culture Orchestra jest Łukasz Strusiński, specjalista od muzyki klasycznej w Instytucie im. Adama Mickiewicza. Co istotne projekt tworzone tak, co podkreślał Strusiński, aby jego uczestnicy z krajów Partnerstwa Wschodniego nie odczuli jakiegokolwiek dyskomfortu w postaci wywyższania się strony polskiej. Przystępując do realizacji przedsięwzięcia dysponowano budżetem szacowanym na ponad 5 milionów złotych. Znaczną część budżetu, jak wskazywał Strusiński, pochłaniają – mimo udzielanego wsparcia ze strony poszczególnych miast m.in. Szczecina, Gdańsk, Lublin – koszty transportu i zakwaterowania.

Powołaniu wielonarodowego zespołu orkiestrowego, złożonego z muzyków z Polski oraz krajów Partnerstwa Wschodniego towarzyszyły wiara w uruchomienie ogromnego potencjału społecznego i politycznego oraz stworzenie możliwości dla młodych ludzi na profesjonalny rozwój i nawiązanie kontaktów w ramach polskiej prezydencji⁷.

I, Culture Orchestra, w okresie od sierpnia do listopada 2011 r. zagrała w najważniejszych salach koncertowych Europy, **m.in.** londyńskiej Royal Festival Hall⁸. Tournée przebiegło pod honorowym patronatem Prezydenta RP Bronisława Komorowskiego.

⁷ *Międzynarodowa orkiestra młodzieżowa zagra w Gdańsku*, wywiad Magdaleny Hajdysz z Łukaszem Strusińskim, „Gazeta Wyborcza Trójmiasto”, 15.08.11, wydanie internetowe.

⁸ Przebieg trasy koncertowej I, Culture Orchestra: Filharmonia Bałtycka, Gdańsk, 24 sierpnia 2011 r.; Filharmonia Krakowska, Kraków, 27 sierpnia 2011 r.; Berwaldhallen, Sztokholm, 4 września 2011 r.; Filharmonia Lubelska, Lublin, 22 października 2011 r.;

3. Stażyści polskiej prezydencji

Spośród kilkuset kandydatów, którzy zgłosili się do przeprowadzonych w Erywaniu, Baku, Mińsku, Tbilisi, Kiszyniowie, Kijowie, Katowicach, Wrocławiu, Poznaniu oraz Warszawie przesłuchań, międzynarodowy zespół specjalistów orkiestrowych wybrał stu siedemnaście muzyków⁹. Członkowie oficjalnej orkiestry **polskiej** prezy-

Opera Kijowska, Kijów 27 października 2011 r.; Berlińska Filharmonia, Berlin, 2 listopada 2011 r.; Conservatoire Royal de Bruxelles, Bozar, Bruksela, 4 listopada 2011 r.; Royal Festival Hall (Southbank Centre), Londyn, 6 listopada 2011 r.; Teatro Real, Madryt, 8 listopada 2011 r.; Filharmonia Narodowa, Warszawa, 11 listopada 2011 r.; Źródło: oficjalny portal I, Culture Orchestra, <http://orchestra.iam.pl/pl/koncerty/prezydencja-2011r.html>, 20.12.11.

⁹ Lista muzyków I, Culture Orchestra (w układzie: imię i nazwisko; reprezentowany kraj; instrument, w którym muzyk się specjalizuje): Tahmina Abdullayeva, Azerbejdżan – skrzypce; Ketevan Abiatar, Gruzja – skrzypce; Rovshan Amrakhov, Azerbejdżan – skrzypce; Nazeli Arsenyan, Armenia – skrzypce; Radu Buimistru, Mołdawia – skrzypce; Aliaksandra Chekhouskaya, Białoruś – skrzypce; Aleksandra Denga, Polska – skrzypce; Farid Feyzullayev, Azerbejdżan – skrzypce; Tatevik Frangulyan, Armenia – skrzypce; Dana Grecu, Mołdawia – skrzypce; Aleksandra Kaczmarek, Polska – skrzypce; Viktoriya Kavaleuskaya, Białoruś – skrzypce; Sara Kupc, Polska – skrzypce; Aleksandra Lesner, Polska – skrzypce; Alicja Malińska, Polska – skrzypce; Ostap Manko, Ukraina (Polska) – skrzypce; Sona Manukyan, Armenia – skrzypce; Anna Margaryan, Armenia – skrzypce; Natia Mdiradze, Gruzja – skrzypce; Nefelina Musaelyan, Armenia – skrzypce; Natalia Niklas, Polska – skrzypce; Mikołaj Pokora, Polska – skrzypce; Andrei Popa, Mołdawia – skrzypce; Lilit Rushanyan, Armenia – skrzypce; Aydan Salamova, Azerbejdżan – skrzypce; Veronika Salnik, Białoruś – skrzypce; Dominika Sitarz, Polska – skrzypce; Aleksandra Socewicz, Polska – skrzypce; Kamil Staniczek, Polska – skrzypce; O Aleksandra Vyentseva, Ukraina – skrzypce; Natalia Buga, Mołdawia – altówka; Gunel Ismailova, Azerbejdżan – altówka; Katarzyna Jarczyk, Polska – altówka; Tomasz Karwan, Polska – altówka; Joanna Kazaniecka, Polska – altówka; Suren Kirakosyan, Gruzja – altówka; Uzeyir Mahmudbayli, Azerbejdżan – altówka; Erika Nagapetyan, Armenia – altówka; Magdalena Piechowska, Polska – altówka; Silvia Proskurkina, Mołdawia – altówka; Marzena Rogińska, Polska – altówka; Veronika Vardpatrikyan, Armenia – altówka; Ludmila Anticona-Caballero, Białoruś – wiolonczela; Anastasiya Filipenka, Białoruś – wiolonczela; Jacek Francuz, Polska – wiolonczela; Weronika Kociuba, Polska – wiolonczela; Zuzanna Makles, Polska – wiolonczela; Magdalena Probe, Polska – wiolonczela; Filip Rzytka, Polska – wiolonczela; Katarzyna Sadowska, Polska – wiolonczela; Justyna Straszynska, Polska – wiolonczela; Małgorzata Znarowska, Polska – wiolonczela; Anna Chłopeniuk, Polska – kontrabas; Piotr Hetman, Polska – kontrabas; Javad Javadzade, Azerbejdżan – kontrabas; Jacek Karwan, Polska – kontrabas; Giorgi Kyllividze, Gruzja – kontrabas; Łukasz Mazanek, Polska – kontrabas; Aliaksei Stvol, Białoruś – kontrabas; Adam Wardziak, Polska –

dencji to młodzi ludzie w wieku od 18 do 30 lat, z których blisko połowa to reprezentanci krajów Partnerstwa Wschodniego. Za występy muzycy nie otrzymywali wynagrodzenia. Wielu z nich, aby uczestniczyć w przedsięwzięciu zrezygnowało z innych dobrze płatnych zajęć lub skorzystało z urlopów. Niektórzy z muzyków stanowiący podporę macierzystych zespołów do orkiestry I, Culture dołączyli po trudnych negocjacjach między organizatorami projektu, a dyrektorami zespołów, z których się wywodzą¹⁰. Udział w inicjatywie polskiej prezydencji stanowił dla nich formę stażu, w ramach którego otrzymali przede wszystkim wspomnianą powyżej możliwość kształ-

kontrabas; Elżbieta Drozdowska, Polska – flet/flet piccolo; Dorota Kaufman, Polska – flet/flet piccolo; Margaryta Khakimova, Ukraina – flet; Nijat Mammadov, Azerbejdżan – flet/flet piccolo; Tamar Sakandelidze, Gruzja – flet/flet piccolo; Filip Czarnecki, Polska – obój/corno inglese; Zurab Gvantseladze, Gruzja – obój/corno inglese; Luliia Pasternak, Ukraina – obój; Tigran Vardanyan, Armenia – obój; Agata Wojciechowska, Polska – obój/corno inglese; Jacek Anyszek, Polska – klarnet/piccolo, bas; Artem Butoryn, Ukraina – klarnet; Dmytro Pashynskiy, Ukraina – klarnet; Vasyl Riabitskiy, Ukraina – klarnet; Oleksii Skrebstov, Ukraina – klarnet; Joanna Gancarz, Polska – fagot; Mark Kreshchenskiy, Ukraina – fagot; Bartosz Kwasecki, Polska – fagot/kontrafagot; Konrad Mrozek, Polska – fagot; Marcin Wosiński, Polska – fagot/kontrafagot; Paulina Chudzyńska, Polska – waltornia; Krzysztof Danielak, Polska – waltornia; Rafał Kowalczyk, Polska – waltornia; Piotr Kowalski, Polska – waltornia; Marta Kraska, Polska – waltornia (niska); Ivan Kravchenko, Ukraina – waltornia (niska); Adam Pleszyniak, Polska – waltornia; Stanisław Przygoda, Polska – waltornia; Anzhela Zinchenko, Ukraina – waltornia (niska); Kamil Barciok, Polska – trąbka; Viaceslav Bilia, Mołdawia – trąbka; Dorota Cholewa, Polska – trąbka; Mykhailo Golovin, Ukraina – trąbka; Dzmitry Kastsiushka, Białoruś – trąbka; Rafał Krauze, Polska – puzon; Łukasz Ostrowski, Polska – puzon; Sabir Rasulov, Azerbejdżan – puzon; Marcin Wołowiec, Polska – puzon; Dawid Klahs, Polska – puzon basowy; Mateusz Dudek, Polska – tuba; Krzysztof Mucha, Polska – tuba; Żaneta Kapera, Polska – harfa; Zuzanna Olbryś, Polska – harfa; Iaroslava Sergiienko, Ukraina – harfa; Ganna Bonitenko, Ukraina – perkusja; Aliaksandr Kakotlivy, Białoruś – perkusja; Karol Krasiński, Polska – perkusja; Mateusz Misiak, Polska – perkusja; Soraya Nayyar, Polska – perkusja; Łukasz Piotrowski, Polska – perkusja; Zofia Przybył, Polska – perkusja; Inna Spanu, Mołdawia – perkusja; Ievgen Ulianov, Ukraina – perkusja; Aleksandra Wasik, Polska – perkusja; Amelia Pękała, Polska – czelesta; Michał Krężlewski, Polska – fortepian. Źródło: portal Culture.pl, http://www.culture.pl/pkpp-iculture-orchestra-pelna-tresc/-/eo_event_asset_publisher/HPH6/content/lista-muzykow-i-culture-orchestra, 20.12.11.

¹⁰ Pawłowski R., *Orkiestra I, Culture startuje w środę*, „Gazeta Wyborcza”, 22.08.11, wydanie internetowe.

cenia pod okiem profesjonalnej kadry, mistrzów z których część albo na co dzień nie dzieli się swoim doświadczeniem, albo prowadzi klasy mistrzowskie do których bardzo trudno się dostać. Przez ponad trzy tygodnie na przełomie lipca i sierpnia 2011 r. uczestnicy projektu pracowali w oddzielnych grupach instrumentalnych pod kierunkiem czternastu profesorów¹¹, przedstawicieli czołowych zespołów orkiestrowych, m.in.: London Symphony Orchestra, Opera de Lyon, Philharmonia Orchestra i City of Birmingham Symphony Orchestra. Taki układ został doceniony przez muzyków, którzy jak grający na altówce Üzeyir Makhmidbayli z Azerbejdżanu podkreślali, że w krajach z których pochodzą do rzadkości należy możliwość pracy w orkiestrze o tak wysokim poziomie, a tworzonej wyłącznie przez młodych ludzi, których tutorami są muzycy światowego formatu¹². Muzycy obok kadry doceniali narzędzia i warunki pracy. Ukraińska perkusistka, Anna Bonitenko wskazała: *Mamy najlepszych nauczycieli, znakomite*

¹¹ Wykładowcy uczestniczący w przedsięwzięciu I, Culture Orchestra (w układzie: imię i nazwisko, instrument w którym muzyk się specjalizuje, nazwa orkiestry/-r w której/-ych pracuje): 1) instrumenty smyczkowe: Peter Thomas, skrzypce, National Orchestra of Wales, Philharmonia Orchestra, City of Birmingham Symphony Orchestra; Evgueni Grach, II skrzypce, pierwszy skrzypek London Symphony Orchestra; Paul Cortese, altówka, Gothenburg Symphony Orchestra, Ewa Miecznikowska, wiolonczela, Opera de Lyon; Daniel Krekeler, kontrabas, Metropolitan Opera; 2) instrumenty dęte drewniane: Sarah Newbold, flet, London Philharmonia Orchestra, Guildhall School of Music; Philip Nodel, obój, Russian National Orchestra, National Philharmonic Orchestra of Russia, BSO Tchaikovsky Symphony Orchestra; Timothy Lines, klarnet, City of Birmingham Symphony Orchestra; Meyrick Alexander, fagot, Philharmonia Orchestra, Royal Welsh College of Music and Drama; 3) instrumenty dęte blaszane: Rod Franks, trąbka, London Symphony Orchestra; Michael Thompson, waltornie, Philharmonia Orchestra, Royal Philharmonic Orchestra; Simon Wills, puzon, Chamber Orchestra of Europe, City of Birmingham Symphony Orchestra, Welsh National Opera; 4) perkusje: Sam Walton, perkusja, London Symphony, London Philharmonic, BBC Symphony; 5) harfy: Helen Tunstall, harfa, London Sinfonietta, Endymion, the Orchestra of St. John's Smith Square.

¹² *Muzycy o I, Culture orchestra*, wypowiedź dla portalu Culture.pl, http://www.culture.pl/pkpp-iculture-orchestra-pelna-tresc/-/eo_event_asset_publisher/HPh6/content/muzycy-o-i-culture-orchestra, 20.12.11.

*instrumenty, świetne warunki. Po prostu chce się grać*¹³. Ta ponad stu osobowa grupa, prowadzona przez Pawła Kotłę¹⁴, który w I, Culture Orchestra pełnił funkcję dyrektora artystycznego oraz Sir Neville'a Marriner'a¹⁵ w roli pierwszego dyrygenta gościnnego, mogła doświadczyć trybu życia, jaki prowadzi profesjonalna orkiestra, uczyć się jak budować wielonarodowy zespół. Zdobyte umiejętności mogą okazać się tym cenniejsze, że w obiegowej opinii, przywoływanej także przez Kotłę, umiejętność grania w zespole orkiestrowym nie uchodzi za zbyt powszechną w naszej części świata¹⁶. Młodzi muzycy, na co wskazywał Kotła nie mają doświadczenia, jak skutecznie pracować, czego konsekwencją jest ich brak konkurencyjności w stosunku do orkiestr z Zachodu¹⁷. Ponadto praca w zespole I, CULTURE Orchestra stanowiła okazję do budowania porozumienia także między przedstawicielami narodów, które jak Armenia i Azerbejdżan, o czym przypominano powyżej, nie utrzymują stosunków dyplomatycznych. Armeński skrzypek, Tatevik Frangulyan dzieląc się doświadczeniami wskazywał *to dość nietypowe, że muzycy z Armenii i Azerbejdżanu*

¹³ Pawłowski R., *Orkiestra...*, dz. cyt.

¹⁴ Paweł Kotła – dyrygenturę symfoniczno-operową studiował w klasach prof. Ryszarda Dudka i prof. Bogusława Madeya na warszawskim Uniwersytecie Muzycznym im. Fryderyka Chopina. Studia podyplomowe w zakresie muzykologii i praktyki wykonawczej muzyki dawnej ukończył na Uniwersytecie w Oksfordzie. Wiedzę swą uzupełniał także na kursach muzycznych w Wiedniu, Sienie, Innsbrucku i Bressanone, i u legendarnego fińskiego profesora Jormy Panuli. Od kilkunastu lat mieszka w Londynie, gdzie pracuje obecnie jako dyrygent London Symphony Orchestra; Przedstawiony fragment biografii pochodzi z oficjalnej strony artysty <http://www.pavelkotla.co.uk/>.

¹⁵ Neville Marriner – brytyjski dyrygent i skrzypek. W 1959 r. założył orkiestrę Academy of St Martin in the Fields, którą prowadził do 1992 r. Współpracował z Orkiestrą Radiową w Stuttgarcie, Minnesota Orchestra i Los Angeles Chamber Orchestra. Wybrał muzykę do „Amadeusza” Formana, fragment biografii za: „Rzeczpospolita”.

¹⁶ Pawłowski R., *Orkiestra...*, dz. cyt.

¹⁷ *Muzycy bez barier*, wypowiedź dla portalu Culture.pl: http://www.culture.pl/pkpp-iculture-orchestra-pelna-tresc/-/eo_event_asset_publisher/HPH6/content/muzycy-bez-barier, 20.12.11.

uczestniczą w tym samym projekcie. Ale przecież jesteśmy muzykami i nie ma tu miejsca na politykę. Naszym językiem są nuty. Podporządkowujemy się muzyce i przewodnictwu dyrygenta. Stajemy się jednym zespołem, by osiągnąć wspólny cel¹⁸. Powyższa deklaracja jest tym cenniejsza, że w Armenii i Azerbejdżanie linie frontu przebiegają także przez sale koncertowe. W Armenii kompozycje azerskie, w tym najbardziej znane Kary Karajewa, publicznie nie są wykonywane od przeszło 20 lat. Podobnie w Azerbejdżanie brak publicznych wykonań utworów Arama Chaczaturiana, armeńskiego klasyka¹⁹. Uczestnicy projektu, którzy obok Polaków przybyli na gdańskie warsztaty to reprezentanci państw, które przechodzą okres transformacji. Funkcjonują w państwach, gdzie często na wskutek sytuacji ekonomicznej, politycznej i ich pochodnych w postaci emigracji najlepszych muzyków i pedagogów wygasła lub wygasa kultura orkiestralna. Grając w I, Culture Orchestra mogli porównywać się z najlepszymi, poznać swoje braki i mocne strony oraz wyznaczyć cele artystyczne²⁰. Ponadto członkostwo w orkiestrze stanowiło dla nich również możliwość zobaczenia Polski po przeszło 20 latach po upadku komunizmu, porównania z sytuacją regionów z których się wywodzą. Przybliżeniu najnowszej historii Polski służyła zaproponowana przez organizatorów wizyta w Europejskim Centrum Solidarności. Muzycy, urodzeni przeważnie po 1984 roku, w dniu 14 sierpnia 2011 r., w rocznicę rozpoczęcia strajku w Stoczni Gdańskiej, w legendarnej sali BHP spotkali się z Henryką Krzywonos i Jerzym Borowczakiem. Spotkanie podczas, którego poruszono zagadnienia dotyczące stosunku władzy

¹⁸ *Muzycy...*, dz. cyt.

¹⁹ Pawłowski R., *Orkiestra...*, dz. cyt.

do strajkujących stoczniovców, sensu walki związkowców, wyboru między komunizmem a kapitalizmem, okazało się szczególnie ważne dla Białorusinów, którzy jak relacjonował Łukasz Strusiński, zadawali najczęściej pytań²¹. Ten sposób obcowania z historią zwłaszcza w zderzeniu z otaczającą rzeczywistością sprzyjał refleksjom dotyczącym korzyści ze współpracy w wymiarze politycznym, nawiązując do wydarzeń w Gdańsku grający na altówce Suren Kirakosian stwierdził, że *był to jeden z tych momentów w historii, gdy trzeba ze sobą współpracować*²², inny z muzyków mołdawski skrzypek Radu Buimistru odniósł wrażenie, że *Polacy są zadowoleni z obecnej sytuacji*²³. W relacjach z trasy koncertowej zamieszczanych w ramach portalu Culture.pl niczym mantra pojawiały się informacje o kolejnych aplauzach, owacjach na stojąco po zakończonych występach artystów. Udział w przedsięwzięciu stanowił zatem nie tylko wyjątkową muzyczną ofertę edukacyjną, szansę na pokazanie talentu, ale być może zapoczątkował również zmiany w mentalności młodych muzyków.

4. Oczami tutorów

Paweł Kotła mówiąc o orkiestrze podkreślał wkład artystyczny każdego z krajów, których przedstawiciele wzięli udział w projekcie: *Ukraina dała klarnety i pierwsze skrzypce, z Białorusi pochodzi jeden z najlepszych trębaczy oraz pierwsza wiolonczela, z Mołdawii – bardzo dobre II skrzypce. Gruzji orkiestra zawdzięcza świetnego oboistę i flecistkę, Armenii – wspaniałych smyczkowców. Z Polski są m.in.*

²⁰ Tamże

²¹ *Międzynarodowa...*, dz. cyt.

²² Wypowiedź dla portalu: <http://www.culture.pl>.

²³ Tamże.

*świetni waltorniści i pierwsza flecistka, z Azerbejdżanu – doskonały flet pikolo*²⁴. Co ważne w opinii dyrektora artystycznego projektu uniknięto sytuacji, w której obecność któregokolwiek z reprezentantów podyktowana byłaby innymi względami niż artystyczne. Żadnemu z państw jak stwierdził Kotła nie przypadła rola wypełniacza.

Neville Marriner, zapytany o młodych muzyków wskazał na analogie między I, Culture Orchestra i Orkiestrą Symfoniczną Simóna Bolívara prowadzoną przez Gustava Dudamela. Przyznał, że orkiestrze Dudamela towarzyszy świetny PR ukierunkowany na miejsce pochodzenia muzyków tworzących orkiestrę, czyli ubogie środowiska Ameryki Południowej. Jednak pokrewieństwo projektu kierowanego przez Dudamela i muzycznej inicjatywy zaproponowanej podczas polskiej prezydencji Marriner dostrzegł w dobrze wykształconych muzykach wspomaganych znakomitymi nauczycielami. Marriner wyraził nadzieję, że takie cechy projektu Dudamela jak kontynuacja i wysoki poziom, który przychodzi wraz z długością wspólnego grania staną się również udziałem I, Culture Orchestra²⁵. Brytyjczyk, wskazując na witalność i entuzjazm młodych muzyków, swój udział w przedsięwzięciu określił jako *spełnienie marzeń*²⁶.

5. Spojrzenie na Polskę przez pryzmat I, Culture Orchestra

Sir Marriner w udzielonych dla polskich mediów wywiadach chętnie podkreślał, że zazdrości tego projektu i gdyby było to możliwe

²⁴ Pawłowski R., *Orkiestra...*, dz. cyt.

²⁵ Dusza M., *Kiedy rodzi się duch orkiestry*, „Rzeczpospolita”, 19.08.11, wydanie internetowe.

²⁶ Pawłowski R., *Orkiestra...*, dz. cyt.

chętnie powieliłby go na wyspach brytyjskich. Pogodzenie się przez Marrinera z brakiem możliwości realizacji analogicznego przedsięwzięcia w Wielkiej Brytanii wynika, co sam zresztą podkreśla, ze zrozumienia, że rząd brytyjski ma teraz inne priorytety. Nie warto się zatem obruszać na słowa uczestników projektu I, Culture Orchestra, którzy jak ukraiński skrzypek, Ostap Manko nie ukrywają, że gdyby pojawiły się oferty współpracy z Wielką Brytanią czy Niemcami to chętnie by z nich skorzystali. Tymczasem jednak to Polska jest platformą dla muzyków z krajów Partnerstwa Wschodniego. Młodzi artyści postrzegają Polskę jako dobre miejsce do pracy i zapuszczania korzeni. Stabilność i komfort pracy w Polsce dla części z nich związany jest łatwiejszym dostępem do wizek, pozwoleniem o pracę niż w innych krajach Unii Europejskiej. W opinii Manko przewagą Polski nad pozostałymi krajami UE jest też bardziej przychylny nastawienie do obcokrajowców zza wschodniej granicy. Jak wskazuje muzyk mając na myśli Polskę – tu *łatwiej zapuszczać korzenie*²⁷. Przedstawiony pogląd nie należy do odosobnionych ani też nie jest wyrazem naiwności. Wśród uczestników I, Culture Orchestra projekt przyniósł zwiększone zainteresowanie Polską, wyrażane m.in. zgłoszeniami zapotrzebowania na dodatkowe lekcje języka polskiego, a następnie nauce języka.

Projekt zyskał też przychylność wielu osób spoza grona uczestników. Wybitny pianista, Farhad Badalbajli²⁸, mimo osobistego zaangażowania w konflikt między Azerbejdżanem a Armenią i wskazywania na straty jakie ponieśli w jego wyniku Azerowie – m.in.

²⁷ Tamże.

okupację Szuszy, muzycznej stolicy Azerbejdżanu – wskazuje na potrzebę myślenia o przyszłości, *jeśli będziemy wychowywać młodych w nienawiści, to konflikt będzie trwać jeszcze długo. Dlatego próbuję zagłuszyć swój ból i zniechęć, bo ten projekt jest potrzebny*²⁹. Na kulturowe i polityczne znaczenie projektu oraz konieczność kontynuacji tego rodzaju przedsięwzięć dla dalszego rozwoju dobrych stosunków między UE, a krajami Państwami Partnerstwa Wschodniego wskazywali również słuchacze kijowskiego koncertu, m.in.: Mychajło Kułyniak, minister kultury Ukrainy, Henryk Litwin, ambasador Polski na Ukrainie oraz Jose Manuel Pinto Teixeira, ambasador Unii Europejskiej na Ukrainie. Kijowski koncert zrealizowany w dniu 27 października 2011 r. był szczególnie również ze względu na udział wśród publiczności rodzin i przyjaciół występujących muzyków, przybyłych licznie zarówno z Ukrainy jak i Mołdawii.

6. Symboliczne wymiary przedsięwzięcia

Koncertom towarzyszyły elementy symboliczne. Przywołany powyżej występ w londyńskiej Royal Festival Hall w dniu 6 listopada 2011 roku był pierwszym, polskim akcentem w tej znakomitej sali koncertowej od przeszło dziesięciu lat. Ostatni z występów polskich artystów miał miejsce w 1999 r. i związany był z Krystianem Zimmermannem i Polish Festival Orchestra³⁰. Polskim akcentem w euro-

²⁸ Farhad Badalbajli jest także rektorem konserwatorium w Baku oraz jednym z liderów liczącej pół miliona grupy azerskich uchodźców z Karabachu.

²⁹ Pawłowski R., *Orkiestra...*, dz. cyt.

³⁰ W cytowanym powyżej wywiadzie dla trójmiejskiej Gazety Wyborczej, Łukasz Strusiński, informując o planach występu w Royal Festival Hall wspominał, że jest to miejsce, gdzie jeśli się nie myli „od roku 1999, kiedy występował tam Krystian Zimmermann ze swoją Polish Festival Orchestra, nikt z Polski się nie pojawił.”, szerzej: *Międzynarodowa...*, dz. cyt.

pejskim wymiarze było przedstawienie idei projektu na konferencji prasowej zorganizowanej w dniu 18 sierpnia 2011 r. w legendarnej sali BHP Stoczni Gdańskiej.

Jako symboliczne spotkanie Wschodu z Zachodem odczytano zarówno zrealizowaną trasę koncertową jak i objęcie młodzieży z Europy Wschodniej i Zakaukazia opieką merytoryczną przez doświadczonych w grze orkiestrowej muzyków z Europy Zachodniej.

Z kolei zaproponowany podczas koncertów program stanowił wspólną spuściznę reprezentowanych w projekcie narodów. Napisana w okresie czystek stalinowskich w 1937 r. V Symfonia Szostakowicza, która rozbrzmiała w salach: symbolizowała trudną wspólną historię. Dla układających repertuar, istotnym elementem, jak podkreślał Kotła, było *oddanie idei dialogu kultur*. Muzycy zagrali zatem i oparty na balladzie Mickiewicza utwór „Wojewoda” Czajkowskiego, i nawiązującą do kultury Scytów nierozzerwalnie związanej z historią Europy Środkowej i Wschodniej „Suitę scytyjską” Prokofiewa. Kotła wskazywał, że *ta stara tradycja jest ogniwem, które łączy wszystkie kraje biorące udział w projekcie*³¹.

Symbolika dialogu ponad podziałami wkracza również w snute przez Łukasza Strusińskiego plany dotyczące zagrania kompozycji Chaczaturiana w Baku, a Karajewa w Erywanie. Dołącza się do nich głos Kotły, który choć nie wie kiedy mogłoby dojść do koncertów w Baku i Erywanie pewien jest udziału utworów Chaczaturiana i Karajewa w ramach bisów.

³¹ Pawłowski R., *Szef orkiestry I, Culture: łączą nas Scytowie*, rozmowa Romana Pawłowskiego z Pawłem Kotłą, „Gazeta Wyborcza”, 9.03.11, wydanie internetowe.

7. Nadzieje na przyszłość projektu I, CULTURE Orchestra

Marzeniem Strusińskiego jest dalsza działalność orkiestry jako instytucji Partnerstwa Wschodniego finansowanej przez Unię Europejską. Koordynator projektu liczy, że odpowiedzialność za inicjatywę stworzy przestrzeń do współpracy decydujących o polityce kulturalnej z poszczególnych państw Partnerstwa³². Paweł Potoroczyn wskazując na fakt, że dotychczas I, CULTURE Orchestra zagrała tylko w jednej ze stolic państw Partnerstwa Wschodniego, w Kijowie, wspólnie z przedstawionymi planami snutymi przez Strusińskiego, wyraża nadzieję na zorganizowanie na wiosnę 2012 r. koncertów w pozostałych stolicach: Baku, Erywanii, Kiszyniowie, Tbilisi oraz Mińsku. Dyrektor IAM jest świadomy trudności związanych z organizacją koncertu na Białorusi, jednak jak podkreślał, *my, Polacy, mamy przywilej robienia rzeczy politycznie niemożliwych. Nie tracę wiary, że to ma sens, dlatego chcemy uciec od tradycyjnej dyplomacji*³³. W planach jest również stworzenie rady programowej I, CULTURE Orchestra, która w sposób demokratyczny podejmowałaby decyzje dotyczące m.in. wyboru prezentowanych utworów. Pojawił się także – dyskutowany między IAM, a spółką PL.2012 – pomysł, aby zespół stał się oficjalną orkiestrą mistrzostw Europy w piłce nożnej, EURO 2012³⁴. Paweł Potoroczyn wskazywał także na możliwość uczestniczenia orkiestry w corocznej gali z okazji Święta Niepodległości 11

³² *Międzynarodowa...*, dz. cyt.

³³ Zysk D., *Orkiestra I, CULTURE rozpoczęła w Sztokholmie europejskie tournée*, za Polską Agencją Prasową portal culture.pl, http://www.culture.pl/pkpp-relacje-sw-pelna-tresc/-/eo_event_asset_publisher/tb2G/content/orkiestra-i-culture-rozpoczela-w-sztokholmie-europejskie-tournee, 20.12.11.

³⁴ Pawłowski R., *Orkiestra...*, dz. cyt.

listopada, a w dalszej perspektywie od 2013 r. udziale zespołu w jednym ze znanych festiwali³⁵.

A wszystko po to, aby wraz z końcem prezydentur projekt I, CULTURE Orchestra nie odszedł w zapomnienie, stając się pełnoprawną instytucją Partnerstwa Wschodniego.

³⁵ Daniel Zyśk, *Orkiestra I, CULTURE rozpoczęła...*